

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

**Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої
освіти**

сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. від «05» січня 2022 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НАВКОЛИШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА /
INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW**

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

Київ 2022

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: Л. М. Невара, к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права КНТЕУ, Н. О. Мельниченко, к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права КНТЕУ.

Програму обговорено і схвалено на засіданні кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права від 03 грудня 2021 р., протокол № 9.

Програму розглянуто та схвалено вченою радою факультету міжнародної торгівлі та права від 16 грудня 2021 р., протокол № 8.

Рецензенти: Мазаракі Н. А., д.ю.н., проф., завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права КНТЕУ;

Переверзева О. С., к.ю.н., старший науковий співробітник відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НАВКОЛИШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА /
INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW**

**ПРОГРАМА/
COURSE SUMMARY**

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Міжнародне право навколишнього середовища» є вибірковою освітньою компонентою освітньо-професійної програми КНТЕУ з підготовки здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «магістр» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальності 293 «Міжнародне право», спеціалізації «Міжнародне право».

Програму дисципліни підготовлено відповідно до освітньо-професійної програми за освітнім ступенем «магістр» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальності 293 «Міжнародне право», спеціалізації «Міжнародне право».

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища» – ознайомити здобувачів вищої освіти з особливостями міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у галузі охорони навколишнього середовища; вироблення у здобувачів уявлення про місце міжнародно-правових актів в сфері захисту навколишнього природного середовища в системі міжнародного права та їх практичне застосування в рішеннях міжнародних судових та квазісудових органів.

Завданням вивчення дисципліни є: успішне опанування студентами теоретичним і нормативним матеріалом, розвиток вміння логічно та професійно обґрунтовувати та висловлювати свою точку зору з проблематики міжнародного права навколишнього середовища, знати джерела та принципи міжнародного права навколишнього середовища, роль міжнародних організацій в цій сфері, особливості міжнародно-правової відповідальності, вплив збройної агресії РФ на довкілля України, створення навичок міжнародно-правового аналізу проблем екологічного та поресурсного змісту, взаємозв'язок міжнародної торгівлі та навколишнього середовища, вміння вирішувати гіпотетичні міждержавні спори, використовувати набуті знання у професійній юридичній діяльності.

Предметом вивчення дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища» є міжнародно-правові відносини, що виникають у процесі співробітництва держав у сфері запобігання забрудненню довкілля, діяльність міжнародних організацій в сфері охорони навколишнього

середовища, міжнародні прецеденти в галузі охорони навколишнього середовища.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Для ефективного вивчення дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища» здобувачеві вищої освіти необхідне засвоєння навчальної дисципліни «Міжнародне публічне право», «Право міжнародних організацій», «Право міжнародних договорів».

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Міжнародне право навколишнього середовища» як вибіркова компонента забезпечує оволодіння здобувачами загальними та фаховими (спеціальними) компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за освітньою програмою:

«Міжнародне право» (ОС «магістр») 2022 р.

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК1	<i>Здатність до критичного мислення, аналізу та синтезу.</i>	1-11
ЗК2	<i>Здатність генерувати нові ідеї (креативність).</i>	1-11
ЗК4	<i>Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями з високим ступенем автономії</i>	1-11
ЗК 6	<i>Здатність сумлінно виконувати професійні обов'язки, діяти відповідно до етичних мотивів і чинних міжнародно-правових актів та національного законодавства.</i>	1-11
<i>Фахові компетентності за освітньою програмою</i>		
СК1	<i>Здатність комплексно використовувати вузькоспеціалізовані знання у конкретних сферах регулювання міжнародного публічного права, міжнародного приватного права, права Європейського Союзу для вирішення прикладних</i>	1-11

	<i>завдань.</i>	
СК5	<i>Здатність надавати повну та різнобічну міжнародно-правову оцінку діянням суб'єктів міжнародного права.</i>	1-11
СК10	<i>Здатність ефективно забезпечувати адаптацію до права ЄС законодавства України у правотворчому, правоінтерпретаційному та правозастосовному контекстах, надавати правову підтримку євроінтеграційним процесам у різних сферах суспільних відносин.</i>	1-11
СК11	<i>Здатність забезпечувати імплементацію міжнародно-правових стандартів в окремі галузі національного законодавства.</i>	1-11
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
1	<i>Уміння поєднувати високий професійний рівень з соціальною відповідальністю та етичністю, оволодівати новими знаннями впродовж життя, підвищувати рівень власної кваліфікації.</i>	1-11
3	<i>Розуміти міжнародно-правову ситуацію, прогнозувати її розвиток, фахово і критично оцінювати події та явища зі сфери міжнародних відносин та світової політики, використовуючи юридичний інструментарій.</i>	1-11
4	<i>На основі знань доктрини, концепцій та сучасних досягнень міжнародного публічного, приватного права та права ЄС з метою виявлення в подіях і фактах міжнародного життя тенденцій та закономірностей їх формулювання, визначення майбутніх можливостей і ризиків, пов'язаних з ними, прийняття обґрунтованих рішень та усвідомлення їх наслідків для різних суб'єктів національного та міжнародного права.</i>	1-11
6	<i>Виявляти, аналізувати та пропонувати шляхи вирішення різноаспектних проблем міжнародно-правового та національно-правового змісту.</i>	1-11
7	<i>Усвідомлювати механізм та наслідки імплементації норм міжнародних договорів, актів міжнародних міжурядових організацій, рішень міжнародних судів у національній</i>	1-11

	<i>правопорядок.</i>	
11	<i>Продукувати нові ідеї для розв'язання практичних завдань зі сфери професійної юридичної діяльності.</i>	1-11
12	<i>Надавати юридичний супровід процесам адаптації різних галузей законодавства України до права Європейського Союзу.</i>	1-11
14	<i>Доносити власні знання, висновки та аргументи до фахівців і нефахівців.</i>	1-11

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття і розвиток міжнародного права навколишнього середовища. Глобальні екологічні проблеми людства.

Поняття і предмет міжнародного права навколишнього середовища.

Поняття міжнародного права навколишнього середовища. Об'єкт і предмет правового регулювання міжнародного права навколишнього середовища. Суб'єкти міжнародного права навколишнього середовища. Міжнародне право навколишнього середовища у міжнародних відносинах. Глобальні екологічні проблеми людства.

Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища. Міжнародне право навколишнього середовища в системі міжнародного права. Зв'язок міжнародного права навколишнього середовища з іншими галузями міжнародного права. Перспективні напрямки розвитку міжнародного права навколишнього середовища у контексті сталого розвитку.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 9, 11, 45, 47, 49.

Основний: 2-4.

Додатковий: 1-5, 10, 14, 18, 20, 23.

Інтернет-джерела: 2, 4.

Тема 2. Джерела та принципи міжнародного права навколишнього середовища

Джерела міжнародного права навколишнього середовища. Особливості створення та застосування міжнародно-правових звичаєвих норм з охорони навколишнього середовища. Особливості створення та застосування міжнародно-правових договірних норм з охорони навколишнього середовища. Роль актів «м'якого права» у створенні та реалізації норм міжнародного права навколишнього середовища. Односторонні акти держав у процесі створення міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права навколишнього середовища. Справа про плавильний завод у Трейлі. (Канада проти США).

Основні принципи міжнародного права в якості принципів міжнародного права навколишнього середовища. Спеціальні принципи міжнародного права навколишнього середовища. Справа про озеро Лану 1957 р. (Іспанія проти Франції). Справа Справа Габчиково-Надьмарош (Угорщина проти Словаччини) 1997 р. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті 1991 р. (Конвенція Еспо), Рамкова конвенція зі зміни клімату.

Концепція сталого розвитку. Справа про меч-рибу. Екосистемний підхід. Взаємозв'язок і взаємовплив міжнародного права навколишнього середовища і внутрішньодержавного екологічного права. Місце норм міжнародного права навколишнього середовища в українській правовій системі.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1, 2, 9, 10, 11, 17, 21, 50, 52.

Основний: 2, 3, 5-6.

Додатковий: 4, 5, 9, 10, 14, 20-27, 31, 38.

Інтернет-джерела: 2, 3, 12.

Тема 3. Екологічні права людини у міжнародному праві навколишнього середовища

Право на сприятливе навколишнє середовище. Право на сприятливе навколишнє середовище в системі прав людини. Міжнародний білль про права людини. Матеріальні екологічні права. Право на воду. Стокгольмська декларація 1972 р., Декларація Ріо 1992 р., Європейська хартія з навколишнього середовища і здоров'я 1989 р.

Процесуальні екологічні права. Громадянські та політичні права, які сприяють здійсненню матеріальних екологічних прав. Статус та права «екологічних» біженців. Картахенська декларація про біженців 1984 р. Орхуська конвенція 1998 р. Справа про завод з виробництва оксидного палива 2003 р. Міжнародно-правові механізми захисту екологічних прав людини. Справа індіанців яномамі проти Бразилії 1985 р. Процедура індивідуальних звернень, передбачена в рамках міжнародної торговельної угоди НАФТА. Практика судового захисту екологічних прав людини у Європейському суді з прав людини. Справи Тома проти Люксембургу 2001 р. Гаттон та інші проти Сполученого Королівства 2003 р. Справа Морено Гомез проти Іспанії 2004 р.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1, 2, 12, 15, 17, 18, 29, 45, 48.

Основний: 2-6.

Додатковий: 4, 6, 8, 10, 14, 17, 19, 25, 27, 30, 36, 38.

Інтернет-джерела: 2, 3, 5, 7-9, 16.

Тема 4. Взаємозв'язок міжнародної торгівлі та навколишнього середовища

Роль міжнародних організацій у забезпеченні охорони навколишнього середовища. Діяльність СОТ у сфері навколишнього середовища. Робота Комітету СОТ із торгівлі та навколишнього середовища. Рішення про

торгівлю та охорону навколишнього природного середовища. Вплив екологічних положень і положень про охорону довкілля у міжнародні договори про вільну торгівлю на розвиток торгових відносин між державами. Міжнародна торгівля та зелена енергетика. Вплив кліматичних змін на міжнародну торгівлю. Рамкова конвенція зі зміни клімату. Кіотський протокол 2004 р. Використання торгових обмежень, що не є контрзаходами, з природоохоронною метою. Проблема створення універсальної природоохоронної організації та міжнародного екологічного суду. Апеляційна палата СОТ (справа EU-Hormones 1998). Справа про імпорт перероблених шин 2007 р. Справа про імпорт продуктів біотехнології 2006 р. Справа про імпорт креветок та вплив на черепах 2001 р.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 10, 19, 46, 49, 50, 53, 54, 56.

Основний: 1-3.

Додатковий: 1-3, 15, 29, 32-35.

Інтернет-джерела: 11, 14, 15.

Тема 5. Засоби реалізації міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища та вирішення екологічних спорів

Інформаційні засоби у реалізації міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища. Обмін інформацією між державами або надання необхідної інформації в односторонньому порядку однією державою іншій чи міжнародному органу. Надання регулярних доповідей та інших обов'язкових повідомлень до міжнародних органів. Оцінка впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті. Зобов'язання держави походження повідомити зачеплену державу про заплановану діяльність. Моніторинг і верифікація. Інспекції та огляд.

Механізми з питань дотримання багатосторонніх природоохоронних угод. Монреальський протокол 1990 р, Кіотський протокол 2004 р., Орхуська конвенція 1998 р. Процедури дотримання угод.

Науково-технічні та фінансові засоби у реалізації міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища. Науково-технічне співробітництво та надання технічної і фінансової допомоги. Економічні стимули/ринкові механізми.

Дипломатичні засоби вирішення міжнародних спорів. Віденська конвенція про охорону озонового шару, Конвенція про біорізноманіття.

Вирішення міжнародних спорів у галузі природокористування та охорони навколишнього середовища. Засоби вирішення міжнародних спорів природоохоронного змісту. Судова практика Міжнародного суду ООН у вирішенні екологічних спорів. Справи про розмежування юрисдикції у сфері управління рибними ресурсами 1974 і 1998 рр.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 4-7, 18- 21, 29, 32, 34, 36, 38, 42, 57.

Основний: 1-5.

Додатковий: 2-4, 6-7, 18, 27, 36, 37.

Інтернет-джерела: 1, 5, 8, 16.

Тема 6. Відповідальність у реалізації міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища

Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища. Види/рівні міжнародно-правової відповідальності держав. Відповідальність приватних осіб за міжнародним правом. Рішення арбітражного трибуналу про плавильний завод у Трейлі 1938–1941 рр.

Застосування контрзаходів у міжнародному праві навколишнього середовища. Санкції (контрзаходи) в порядку самопомоги. Конвенція ООН з морського права.

Санкції (контрзаходи) в рамках міжнародних організацій. Діяльність ФАО. Практика Міжнародного Суду ООН. Справа про озеро Лану 1957 р. (Іспанія проти Франції). Справа про випробування ядерної зброї 1974 р. Справа про фосфатні землі в Науру 1992 р.

Міжнародно-правові механізми відповідальності РФ за шкоду нанесену навколишньому середовищу України впродовж війни.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 3, 10, 12, 19, 22, 25, 28, 44, 52, 58

Основний: 2, 3, 5.

Додатковий: 4-6, 9-11, 16, 28, 38, 39.

Інтернет-джерела: 2, 6, 9, 14, 17.

Тема 7. Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів та міжнародно-правове регулювання небезпечної для навколишнього середовища діяльності

Міжнародно-правове регулювання захисту навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Вплив стану війни на виконання сторонами своїх зобов'язань з охорони довкілля. Реалізація спеціальних договорів стосовно охорони навколишнього середовища під час збройного конфлікту.

Заборона воєнного чи іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище. Принцип захисту навколишнього середовища в міжнародних угодах в сфері роззброєння. Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами та речовинами. Взаємозв'язок міжнародного гуманітарного права з міжнародним правом навколишнього середовища. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на

природне середовище 1977 р. Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи 1977 р. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. Практика Міжнародного трибуналу з морського права.

Принцип захисту навколишнього середовища в міжнародних угодах з роззброєння.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 3, 9, 11, 16, 17, 25, 37, 38, 47, 58

Основний: 1, 3-5.

Додатковий: 4, 6, 8, 15, 27, 28, 38.

Інтернет-джерела: 2, 7, 8, 9, 16.

Тема 8. Міжнародно-правова охорона водного, атмосферного середовища

Міжнародно-правова охорона морського та прісноводного середовища. Поняття забруднення морського середовища з різних джерел. Види забруднення морського та прісноводного середовища та міжнародно-правове регулювання. Міжнародно-правова охорона морських живих ресурсів. Охорона міжнародних водотоків. Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер 1992 р. Справа про аварію танкера «Амоко Кадіс» 1978 р. Справа про завод з виробництва оксидного палива 2001 р.

Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря та космічного простору. Міжнародно-правове співробітництво в галузі запобігання транскордонному забрудненню повітря. Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р. Віденська конвенція про охорону озонового шару 1985 р. Міжнародно-правове співробітництво в галузі запобігання зміні клімату. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1997 р. Паризька угода 2015 р. Справа народності інуїт проти США 2005 р. Рішення по справах про ядерні випробування (Австралія та Нова Зеландія проти Франції) 1974 та 1995 рр.

Міжнародно-правова охорона космічного навколишнього середовища. Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 р.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 3, 8, 14, 15, 19, 21, 28, 31-36, 40, 42, 52.

Основний: 1-3.

Додатковий: 4, 5-6, 8, 12-13, 16, 24, 27, 30, 39.

Інтернет-джерела: 1-2, 4, 5, 8, 9.

Тема 9. Міжнародно-правова охорона біорізноманіття

Взаємодія міжнародно-правових режимів, що стосуються охорони біорізноманіття. Конвенція про охорону біорізноманіття 1992 р., Картахенський протокол про біобезпеку 2000 р., Нагойський протокол регулювання доступу до генетичних ресурсів і спільного використання на справедливій і рівній основі вигод від їх застосування до Конвенції про біологічне різноманіття 2010 р. Справа EU-Biotech 2006 (ЄС і Канада).

Міжнародно-правова охорона тваринного світу. Боннська конвенція 1979 р. Рамсарська конвенція 1971 р. Охорона дельфінів. Справа про південного блакитного тунця 1999 р. (Нова Зеландія, Австралія проти Японії). Справа про тунця Дельфін 1994 р.

Міжнародно-правова охорона рослинного світу. Міжнародна конвенція ФАО про захист рослин 1997 р. Міжнародна угода з тропічної деревини 2006 р. Лісні принципи.

Міжнародно-правова охорона ґрунтів, ландшафтів, гірських комплексів. Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання 1994 р. Європейська конвенція про ландшафти 2000 р.

Міжнародно-правова охорона всесвітньої культурної і природної спадщини. Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 18, 20, 21, 23, 30, 32, 39, 41, 43, 55.

Основний: 1-3.

Додатковий: 1-3, 7-8, 11, 16, 21, 25, 27, 39.

Інтернет-джерела: 2, 5, 8, 9, 10, 15.

Тема 10. Міжнародно-правова охорона довкілля полярних районів

Міжнародно-правове співробітництво держав з охорони навколишнього середовища Арктики і Антарктики для досягненні сталого розвитку в цих регіонах.

Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища Антарктики та Арктики. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища Антарктики. Договір про Антарктику 1959 р. Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р., Протокол про охорону навколишнього середовища Антарктики 1991 р.

Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища Арктики. Угода щодо збереження білих ведмедів 1973 р. Глобальна програма моніторингу навколишнього середовища Арктики. Інувікська декларація з охорони навколишнього середовища і сталого розвитку в Арктиці 1996 р. Арктична Рада.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 5, 11, 17, 23, 29, 38, 47-49.

Основний: 1-3.

Додатковий: 1-3, 5, 11-13, 18, 24, 27.

Інтернет-джерела: 2, 4, 5, 8, 9, 15, 17.

Тема 11. Регіональний та національний рівень регламентації охорони навколишнього середовища

Регіональне співробітництво держав з питань навколишнього середовища та імплементація норм міжнародного права навколишнього середовища у законодавство України.

Діяльність Європейської Економічної Комісії ООН, ЄС в сфері правового регулювання охорони навколишнього середовища. Законодавство ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Діяльність ОБСЄ, Ради Європи у захисті довкілля.

Американська система договорів у сфері охорони навколишнього середовища. Загальні угоди про екологічне співробітництво. Угоди про спільні природні ресурси.

Нормативно-правова основа та інституційний механізм забезпечення реалізації міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища у внутрішньодержавному праві України. Адаптація екологічного законодавства України до права ЄС.

Деякі проблемні питання реалізації міжнародно-правових норм з охорони навколишнього середовища у внутрішньодержавному праві України. Імплементація міжнародних природоохоронних угод. Дотримання зобов'язань України у сфері забезпечення екологічної безпеки. Реалізація стандартів забезпечення екологічних прав громадян.

Державна екологічна політика України на період до 2030 року. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р. Участь України у діяльності міжнародних урядових та неурядових організаціях природоохоронної сфери.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1-12, 15, 25, 29, 44, 47, 48, 50.

Основний: 1-3, 5.

Додатковий: 5, 8, 24, 25, 29-30.

Інтернет-джерела: 1-3, 5, 8-17.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Акт проголошення незалежності України. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. С. 502.
3. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_022#Text
4. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 18.04.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
5. Віденська конвенція про консульські зносини 1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text
6. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04#Text
7. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 23.08.1978 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_185#Text
8. Віденська конвенція про охорону озонового шару, 1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_088#Text
9. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 3. С. 429.
10. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища №995_454 від 16.06.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454.
11. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
12. Декларація Ріо про навколишнє середовище і розвиток. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text
13. Договір про Антарктику 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_224#Text
14. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text
15. Європейська хартія з навколишнього середовища і здоров'я. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/114088/ICP_RUD_113_rus.pdf

16. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
17. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
18. Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_935#Text
19. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text
20. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
21. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (ЕСПО). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text
22. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 10.12.1982 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text
23. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин 1999 (Боннська) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#Text
24. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#Text
25. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Офіційний вісник України. 1998. № 13. С. 270.
26. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 13.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
27. Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень 1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text
28. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text
29. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Орхуська), 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
30. Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання). URL: <https://mepr.gov.ua/content/konvenciya-oon-pro-borotbu-z-opustelyuvannyam-u-tih-krainah-shcho-poterpayut-vid-seryoznoi-posuhi-taabo-opustelyuvannya.html>
31. Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_045#Text
32. Конвенція про міжнародні водотоки 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_323#Text

33. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038#Text
34. Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_262#Text
35. Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір 1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253#Text
36. Конвенція про режим проток 1936. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_228#Text
37. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text
38. Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_026#Text
39. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення 1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text
40. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року (МАРПОЛ). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text
41. Міжнародна конвенція про захист птахів 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_400#Text
42. Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_215#Text
43. Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів та справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання до Конвенції про біологічне різноманіття (Нагоя, 29 жовтня 2010 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k03#Text
44. Регламент Європейського Суду з прав людини. Практика Європейського Суду з прав людини. Рішення. Коментарі. https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf.
45. Рішення МОН України «Про концепцію екологічної освіти в Україні» №v6-19290-01 від 20.12.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>.
46. Рішення про торгівлю та охорону навколишнього природного середовища. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_045#Text.
47. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010
48. Стокгольмська декларація 1972 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text
49. Угода про заснування Світової організації торгівлі 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text
50. Указ Президента України Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
51. Угода щодо збереження білих ведмедів 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_109#Text.

52. Рішення, консультативні висновки та постанови МС ООН 1948-1991. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/russian/st_leg_serfl.pdf.
53. Рішення, консультативні висновки та постанови МС ООН 1997-2002. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/russian/st_leg_serfl_add2.pdf
54. Рішення Апеляційного органу СО по справі EU-Hormones 1998Т. URL: <http://www.sice.oas.org/dispute/wto/hormecap.asp>
55. Рішення Апеляційного органу СОТ по справі EU-Biotech 2006. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/IP_09_1142
56. Case Concerning the Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia), International Court of Justice, Judgment of 25 September 1997 (separate opinion of Vice-President Weeramantry). URL: https://www-icj-ij.org.translate.goog/en/case/92?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc.
57. Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina/Uruguay), International Court of Justice, Judgment of 20 April 2010. URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/135/judgments>.
58. UN. General Assembly. Fifty-sixth session. Resolution 56/83. Responsibility of States for internationally wrongful acts. 2001. UN Doc. A/RES/56/83

Основний:

1. Biological Diversity and International Law. Challenges for the Post 2020 Scenario. Editors: Mar Campins Eritja, Teresa Fajardo del Castillo. Springer Cham, 2021. P. 224. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-72961-5>.
2. Lavanya Rajamani, Jacqueline Peel. International environmental law. – 2-nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2021. – 1130 p. Handbook (текст розміщено у Microsoft teams).
3. Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник для ВНЗ / Київ. нац. ун. ім. Тараса Шевченка, Ін. міжнар. відносин. - К.: Видавничий дім «Промені», 2010. – 510 с.
4. Мицик В. В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник для ВУЗів / Київ.нац.ун. ім. Тараса Шевченка, Ін.міжнар.відносин. – К.: Видавничий дім «Промені», 2010. – 722 с.
5. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. Том 2. Основні галузі. / [В.В. Мицик, М.В. Буроменський, М.М. Гнатовський та ін.] ; за заг. ред. В.В.Мицика.-2е видання - Харків : Право, 2020. - 624 с.
6. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. Харків: Право, 2020. 648 с.

Додатковий:

1. Adam R. Missing the 2010 Biodiversity Target: A wake-up call for the Convention on biodiversity? / Rachele Adam // Colorado Journal of International Environmental Law and Policy. – 2010. – Vol. 21, No. 1. – P. 123-166.
2. Ademola Abass. Complete International Law: Text, Cases, and Materials. 2 edition. Oxford University Press. 2014. 759 p.
3. Anthony Aust. Handbook of International Law. URL: https://www.academia.edu/38057060/_Anthony_Aust_Handbook_of_International_Law_BookFi_org
4. International Environmental Law Disputes Before International Courts and Tribunals Natalie Klein. The Oxford Handbook of International Environmental Law (2 ed.). Edited by Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel. Handbook
<https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/law/9780198849155.001.0001/aw-9780198849155-chapter-60>.
5. Kirkpatrick S. The green revolution. The american environmental movement (1962 – 1992). New York: Hill and Wang, 1993.
6. Maurizio Arcari, Irini Papanicolopulu, Laura Pineschi. Trends and Challenges in International Law. Springer Nature Switzerland AG 2022. – 327 p.
7. Medvedeva M., Nevara L., end. FRAGMENTATION AND SYNERGIES IN INTERNATIONAL CLIMATE CHANGE REGIME. // Environmental Policy and Law, 48/(3-4) (2018) (ISSN 0378-777X) (Нідерланди). P. 160-168. DOI 10.3233/EPL-180070.
8. Ulrich Beyerlin. New Developments in the Protection of the Marine Environment: Potential Effects of the Rio Process // Heidelberg Journal of International Law. – 1995. – Vol. 95. – P. 544-579. http://www.hjil.de/55_1995/55_1995_2_a_544_579.pdf
9. Yoshifumi Tanaka. Regulation of Land-Based Marine Pollution in International Law: A Comparative Analysis Between Global and Regional Legal Frameworks // Heidelberg Journal of International Law. - 2006. – Vol. 66. – P. 535-574. URL: http://www.hjil.de/66_2006/66_2006_3_a_535_574.pdf.
10. Буткевич В. Г. Міжнародне право навколишнього середовища // Міжнародне право: Основні галузі: Підруч. / За ред. В. Г. Буткевича - К.: Либідь, 2004. С 502-538.
11. Грабович Т.А. Міжнародна відповідальність держави за забруднення навколишнього природного середовища. Юридичний науковий електронний журнал. 2021, № 1. с. 316-319.
12. Григоров О.М. Міжнародно-правові засади регулювання відносин у сфері цивільної авіації: становлення та розвиток. Монографія. Одеса: Фенікс, 2020. 440 с.
13. Григоров А. Роль ИКАО в разработке международных стандартов предотвращения загрязнения воздушного пространства гражданской авиацией. Legea Şi Viata. 019. Decembrie. № 12/2 (336). С. 20–24.

14. Екологія. Право. Людина. URL: <http://epl.org.ua/law-tax/spravy/>
15. Зулгарін В. Г. Особливості міжнародних договорів у галузі регулювання міжнародних торгових відносин: дисертація. Інститут законодавства Верховної Ради України. 2021. 199 с.
16. Кулько А. В. Міжнародно-правове регулювання використання та охорони транскордонних прісних вод: монографія / А.В. Кулько; наук.ред. Н. Р. Малишева. К.: Стилос, 2018. 735 с.
17. Короткий Т. Р., НУ "ОЮА". Екологізація міжнародного права крізь призму прав людини. / Актуальні проблеми міжнародного права, міжнародних відносин, безпеки та глобалістики. Одеса: «Фенікс», 2018. С. 130-143.
18. Маєр-Абіх Клаус Міхаель. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту. Переклад з нім., післямова, примітки Анатолія Єрмоленка. К.: Лібра, 2004.
19. Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища: питання віри / Олександр Задорожньому – 50: статті та есе учнів і колег // Одеса: «Фенікс», 2010. С.219-247.
20. Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища як галузь сучасного міжнародного права // Порівняльно-правові дослідження. 2009. №2. С.46-51.
21. Медведєва М.О. Односторонні акти держави в сфері охорони навколишнього середовища // Часопис Київського університету права. 2009. №4. С. 341-346.
22. Медведєва М.О. Участь неурядових організацій в реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. 2012. Вип. 45. С. 84-94.
23. Медведєва М.О. Елементи наднаціональності в міжнародному праві навколишнього середовища // Вісник Львівського університету: Серія «Міжнародні відносини». – 2011. Вип. 28. С. 121-131.
24. Медведєва М. О. Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо + 20»: здобутки та втрати / М. О. Медведєва // Вісник Запорізького національного університету (серія «Юридичні науки»). 2012. № 4. Ч. I. С. 52-56.
25. Медведєва М.А. Международно-правовая защита материальных экологических прав человека. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/153-164_1.pdf.
26. Медведєва М.О. Екосистемний підхід у міжнародному праві навколишнього середовища: проблеми розуміння та застосування // Право України. 2010. №2. С.184-189.
27. Медведєва М. О. Теоретичні та практичні аспекти реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища: монографія / М. О. Медведєва. К.: «Фенікс», 2012. 484 с.

28. Медведєва М., Короткий Т. Міжнародно-правова відповідальність за шкоду довкіллю України, спричинену збройною агресією Росії. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-4/06.pdf>
29. *Міжнародне публічне право: підручник / за ред. В.М. Репецького. Київ: Знання, 2011. 437 с.*
30. Міжнародна торгівля та навколишнє середовище. Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. Київ. 2014. Випуск № 1. – 22 с. URL: http://www.ier.com.ua/files//publications/Books/1.Trade_Environment.pdf.
31. Невара Л.М., Добрянська М.А. Виконання Україною зобов'язань з питань забезпечення водними ресурсами населення за міжнародними договорами та в рамках Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. // Виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони довкілля крізь призму Угоди про асоціацію з Європейським Союзом: матер.міжнар.наук.-практич.конф. (м. Київ, 22 квітня 2019 року. Київ: ВГО «Українська асоціація міжнародного права», 2019. 204 с. с. 79-84.
32. *Осика С.Г. Вирішення міждержавних спорів у Світовій організації торгівлі: навч. посібник. т. 3 / С.Г. Осика, В.В. Коновалов, О.О. Бакалінська. Київ: КНТЕУ, 2019. 247 с.*
33. *Осика С.Г. Право Світової організації торгівлі – стрижень міжнародного торговельно-економічного права (у міждержавних угодах і правозастосувальних актах): навч. посіб. У 3-х т. т. 2 ч. 1 / С.Г. Осика, О.О. Бакалінська, О. Гришко. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 791 с.*
34. *Осика С.Г. Право Світової організації торгівлі – стрижень міжнародного торговельно-економічного права (у міждержавних угодах і правозастосувальних актах): навч. посіб. У 3-х т. т. 1 ч. 1 / С.Г. Осика, О.О. Бакалінська, В.Т. П'ятницький. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 596 с.*
35. *Осика С.Г. Право Світової організації торгівлі – стрижень міжнародного торговельно-економічного права (у міждержавних угодах і правозастосувальних актах) : навч. посіб. У 3-х т. т. 2 ч. 2 / С.Г. Осика, О.О. Бакалінська, О. Гришко. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 291 с.*
36. Розгляд Європейським Судом екологічних справ в світлі статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/rozghliad-yevropeyskym-sudom-ekolohichnykh-sprav-v-svitli-statti-8-konventsii-pro-zakhyst-prav-liudyny-i-osnovopolozhnykh-svobod/>
37. Спір Аргентини і Уругвая з практики Міжнародного суду ООН та його роль у міжнародному праві. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/russian/st_leg_serfl_add5.pdf
38. *Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підручник / Л. Д. Тимченко, В.П. Кононенко. Київ: Знання, 2012. 631 с.*
39. Щипцов О.А., Анцелевич Г.О., Пренко О.Т. та ін. Міжнародне морське право: правовий статус науково-дослідних суден. Монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 436 с.

Інтернет-джерела:

1. Міністерство закордонних справ України. URL: <http://www.mfa.gov.ua>
2. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/>.
3. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
4. Представництво ООН в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk>
5. Сайт Європейського суду з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
6. Сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <https://www.imf.org/ru/home>
7. Сайт Міжнародного кримінального суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/>
8. Сайт Міжнародного Суду ООН. URL: <https://www.icj-cij.org/ru>
9. Сайт Міжнародного трибуналу з морського права. URL: <https://www.itlos.org/en/>
10. Сайт Міжнародної організації з цивільної авіації. URL: <https://www.icao.int/Pages/default.aspx>
11. Сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <http://www.oecd.org/>
12. Сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.un.org/ru/index.html>
13. Сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal?>
14. Сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about>
15. Сайт Світової організації торгівлі. URL: <http://www.wto.org/>
16. Уповноважений з прав людини в Україні. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>
17. Сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.fao.org/home/ru/>

Примітка: Джерела, що виділені курсивом, є в наявності у бібліотеці КНТЕУ.

6. ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ
програми дисципліни «Міжнародне право навколишнього
середовища»

Погоджено
Завідувач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права

_____ Н. А. Мазаракі

«_____» _____ 2021 р.

Погоджено
Старший науковий співробітник
відділу міжнародного права та
порівняльного правознавства
Інституту держави і права ім. В.М.
Корецького НАН України, кандидат
юридичних наук,

_____ О. С. Переверзева

«_____» _____ 2021 р.

Погоджено
Гарант ОП «Міжнародне право» ОС
«магістр»

_____ Н. А. Мазаракі

«_____» _____ 2021 р.

Погоджено
Заступник декана з навчально-
методичної та наукової роботи

_____ Н. О. Тесленко

«_____» _____ 2021 р.

Погоджено

«_____» _____ р.

Погоджено

«_____» _____ р.